

พระยาธัมมลังกา (พ.ศ.๒๒๘๕-๒๓๖๔)

พระยาธัมมลังกา เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๒ เป็นบุตรชายคนที่ ๓ ของเจ้าฟ้าชายแก้วและนางจันทา สมภพเมื่อ พ.ศ.๒๒๘๕ พระยาธัมมลังกาได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระยาเชียงใหม่หรือ เจ้าหลวงเชียงใหม่ เมื่ออายุ ได้ ๑๐ ปี ดังนั้นบทบาทสำคัญของท่านจึงอยู่ที่การร่วมงานกับพระยาภาวดีอย่างใกล้ชิด เป็นผู้ช่วยราชการที่ เข้มแข็งในสมัยพระยาภาวดี มีบทบาททั้งคู่กับพระยาภาวดีและการปฏิบัติราชการแทนพระองค์

ใน พ.ศ.๒๓๑๗ เมื่อพระยาภาวดีร่วมมือกับพระยาจำบ้าน และพระเจ้ากรุงธนบุรี "พินม่าน" ปลดปล่อยล้านนาให้พ้นจากอำนาจของพม่าสำเร็จ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งพระยาจำบ้านเป็นพระยาวิเชียรปราการ เจ้าเมืองเชียงใหม่ ตั้งเจ้าภาวดีเป็นเจ้าเมืองนครลำปาง และตั้งเจ้าธัมมลังกาเป็นอุปราชนครลำปาง

ใน พ.ศ.๒๓๔๘ หลังจาก เมื่อกลับจากการตีเมืองต่าง ๆ ในสิบสองปันนา พระยาอุปราชผู้เป็นแม่ทัพใน ครั้งนั้นก็ได้พาพระยาบุรีรัตน์ เจ้าหอคำเมืองเชียงตุง และ"ท้าวพระยาหัวเมืองนอกทั้งปวง"คือพระยาเมืองของ พระยาเมืองวะ พระยาเมืองเชียงขวาง และพระยานาฝากเมืองยาง ล่องเรือลงไปเฝ้า "สมเด็จพระเอกราชะ มหากระษัตริย์เจ้านายใหญ่ๆ" ครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทาน รางวัล "พานพระศรีคือขันคำ เครื่องในครบ ๗ สิ่ง แลคนโท คือ น้ำดื่ม คำคะโถนคืออ่างน้ำหมากคำ พระแสง หอกดาบ คือว่า ดาบฝักคำ หอกคอคำ แก่พระเปนเจ้ามหาอุปราชฯแลมใหม่เปนถวีสองที" และพระราชทาน เลื่อนยศเป็น เจ้ามหาอุปราชเชียงใหม่ และพระราชทานของรางวัลแก่เจ้านายท้าวพระยาทุกท่าน

ใน พ.ศ.๒๓๕๒ พระยาภาวดีพระเจ้าเชียงใหม่มอบหมายให้เจ้ามหาอุปราชธัมมลังกาไป ตรวจด่าน ทางเมืองขมุถึงฝั่งน้ำแม่คง(แม่น้ำสาละวิน) ครั้งนั้นท่านได้ทำพิธีสัตย์ปฏิญาณเป็นมิตรไมตรีกับเจ้าเมืองยางแดง ที่ตำบลท่าสะยา โดยล้มกระบือตัวหนึ่งเอาเลือดกระบือผสมกับสุราเป็นสัจจบัน แล้วผ่าเขากระบือออกเป็น สองซีกให้เมืองเชียงใหม่ และเมืองยางแดงรักษาไว้ และว่า " ตราบใดน้ำแม่คงบ่หายเขาควายบ่ซื้อ ถ้าช้างเผือก บ่ยุบ เมืองเชียงใหม่กับเมืองยางแดงคงเป็นไมตรีกันอยู่ตราบนั้น"

เมื่อพระเจ้าเชียงใหม่(เจ้าภาวดี)ถึงแก่พิราลัยแล้วใน พ.ศ.๒๓๕๘ นั้น เจ้าธัมมลังกา หรือเจ้าน้อยธัมม-ลังกาหรือน้อยธัมม์ ผู้เป็นน้องลำดับที่ ๒ ของเจ้าภาวดี ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้ามหาอุปราชเมืองเชียงใหม่ผู้นั้น ได้รักษาราชการในเมืองเชียงใหม่สืบต่อมา เมื่อถึงเดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๒ ค่ำ วันศุกร์ บรรดาเจ้านายลูกหลาน ท้าวพระยา เสนาอำมาตย์ในเชียงใหม่มวล ก็ได้น้อมบ้านเวนเมืองให้เจ้ามหาอุปราชเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ เฉลิมนามว่า **เสตหัตถิสวณฺณปทุมราชาเจ้าช้างเผือก** และเชิญเจ้าคำฝั้นเจ้าเมืองลำพูน ซึ่งเป็นน้องคนที่ ๖ มาเป็น อุปราช (ให้เจ้าอุปราชสรีบุญมาผู้น้องลำดับที่ ๗ เป็นเจ้าเมืองลำพูนแทน)

ใน พ.ศ.๒๓๕๕ ได้ช้างเผือกเอก ๑ เชือกให้ชื่อช้างเผือกนั้นว่า เสตคคณาเคนท์ ครั้นถึงเดือน ๑๑ เหนือแรม ๖ ค่ำ วันพุธ พระเจ้าช้างเผือกให้เจ้าพุททวงศ์และเจ้าสุวณณะคำมูน คุมช้างเผือกคล้องลงไปถวายพระเจ้าอยู่หัวในกรุงเทพมหานคร และถัดมาในเดือนยี่เหนือ พระเจ้าช้างเผือกก็ยกกองเรือ ล่องไปสมทบนำช้างเผือกเข้าถวาย ในครั้งนั้นก็ได้รับแต่งตั้งจากราชสำนักรัตนโกสินทร์ให้เป็นพระยาเชิงใหม่ ให้เจ้าคำฝั้นหรือพระยาลำพูนคำฝั้น เป็นอุปราชเชิงใหม่ และเลื่อนพระยาอุปราชบุญมาเมืองลำพูนเป็นพระยาลำพูน

ในยุคของพระยาธัมมลังกาณี ได้มีการซ่อมแซมคูและกำแพงเมือง ซึ่งพระยามังรายได้โปรดให้สร้างเมืองเชิงใหม่เมื่อ พ.ศ.๑๘๓๕ ขุดคูรอบเมืองกว้างประมาณ ๒๐วา แล้วใช้มูลดินจากการขุดคูถมเป็นแนวกำแพง ซึ่งสูง ๘ ศอก กว้าง ๖ ศอก เมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๖ ในสมัยพระเมืองแก้ว ได้มีการปรับแนวกำแพงเมืองให้เป็นรูปสี่เหลี่ยม และใช้อิฐก่อสองข้างแนวกำแพงนั้น และบูรณะอีกครั้งในสมัยพระเจ้ากาวิละ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ โดยเริ่มเมื่อพ.ศ.๒๓๖๑ เดือนสี่เหนือแรม ๔ ค่ำ วันพฤหัสบดี เริ่มการขุดลอกคูเมืองตั้งแต่แจ้งกู๋เรือไปจนถึงประตูไผยา มีความยาวรวม ๖๐๖วา ใน พ.ศ.๒๓๖๓ ให้เริ่มก่อกำแพงเมือง โดยเริ่มจากด้านแจ้งศรีภูมิแล้วเวียนไปทางซ้าย

พ.ศ.๒๓๖๔ เดือนแปดเหนือ ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันอังคาร พระยาธัมมลังกาไม่สบายถึงกับอาเจียน ครั้นถึงวันรุ่งขึ้น พระยาธัมมลังกาก็ถึงแก่กรรมหลังจากที่ราชสำนักกรุงเทพแต่งตั้งให้เป็นพระยาเชิงใหม่เมื่อมีอายุ ๙๐ ปี ครองเมืองในฐานะของเจ้าประเทศราชได้ ๗ ปี ถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ ๙๗ ปี นางเทวีของพระยาธัมมลังกาชื่อแม่เจ้าจันทพองมีบุตรธิดารวม ๑๗คน เป็นชาย ๖ คน และเป็นหญิง ๑๑ คน

(เรียบเรียงจาก หนังสือเจ้าหลวงเชียงใหม่ กรุงเทพ : คณะทายาทสายสกุล ณ เชียงใหม่, ๒๕๓๘)

ที่มาของข้อมูล

“พระยาธัมมลังกา.” 2546. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ: 10 ตุลาคม. จาก
<http://www.lannaworld.com/person/kingcm2.htm>